

Stockholms
universitet

Forskningsetisk policy

Typ av dokument	Policy
Beslutad av	Rektor
Beslutsdatum	2021-01-14
Dnr	SU FV-1.2.1-4285-20
Giltighetstid	2021-01-14 tillsvidare
Ersätter dokument	
Ansvarig förvaltningsavdelning	Avdelningen för forsknings- och samverkansstöd
Ansvarig handläggare	Jonas Åkerman

Beskrivning:

Huvudsyftet med denna policy är att klargöra Stockholms universitets övergripande syn på arbetet med att värna och främja god forskningssed. I policyn anges utgångspunkter för arbetet samt hur ansvaret är fördelat inom verksamheten. I kombination med att policyn görs känd bidrar detta till att säkerställa ansvarsfullt agerande och regelefterlevnad inom det forskningsetiska området. Detta syftar i sin tur till att skydda individer, samhälle, djur, miljö etc. samt att värna vetenskapens trovärdighet, förtroendet för forskningen och universitetet som institution. Policyn riktar sig främst till alla som bedriver eller deltar i forskning eller forskningsliknande verksamhet vid universitetet, men även till andra medarbetare och studenter. Policyn syftar även till att ge utomstående en bild av universitetets övergripande syn på detta arbete.

1 Inledning

Stockholms universitet värnar om forskningens kvalitet, integritet och självständighet, vilket förutsätter att forskningen utförs i enlighet med god forskningssed. Det finns forskningsetiska riktlinjer som syftar till att kodifiera etiska principer och praxis som utvecklats inom forskarsamhället, men det finns ingen exakt definition av ”god forskningssed”. Två exempel på beskrivningar är ”den moraliska praxis som utvecklas då forskningens olika aktörer i dialog med det omgivande samhället kritiskt reflekterar kring forskningsverksamheten”¹ och ”de samlade etiska kraven på hur god forskning bör bedrivas”².

I kodexen *The European Code of Conduct for Research Integrity* (2017) som publicerats av All European Academies (ALLEA) framhålls forskarsamhällets eget ansvar för att främja god forskningssed. Huvudsyftet med ALLEA-kodexen är att bidra till att detta ansvar tas, samt att tillhandahålla ett ramverk för självreglering inom forskarsamhället. I kodexen anges grundläggande principer och beskrivningar av god forskningssed i olika sammanhang, vilka ger en bild av vad det innebär att värna, främja och följa god forskningssed. En förståelse för vad som utgör god forskningssed i praktiken förutsätter en förståelse för hur dessa principer och beskrivningar kan tillämpas i de praktiska och juridiska sammanhang i vilka forskningen bedrivs.

I ALLEA-kodexen redogörs också för en etablerad uppfattning av vad som utgör särskilt allvarliga avsteg från god forskningssed, vilken speglas i den definition³ av ”oredlighet i forskning” som återfinns i lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning (LAO): *en allvarlig avvikelse från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering som begås med uppsåt eller av grov oaktsamhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning*.⁴

Huvudsyftet med denna policy är att klargöra Stockholms universitets övergripande syn på arbetet med att värna och främja god forskningssed. I policyn anges utgångspunkter för arbetet samt hur ansvaret är fördelat inom verksamheten. I kombination med att policyn görs känd bidrar detta till att säkerställa ansvarsfullt agerande och regelefterlevnad inom det forskningsetiska området. Detta syftar i sin tur till att skydda individer, samhälle, djur, miljö

¹ *God sed i forskningen* (SOU 1999:4), s. 24.

² *God forskningssed*, Vetenskapsrådet (2017), s. 17.

³ Se även definitionen i *The European Code of Conduct for Research Integrity* (2017), avsnitt 3.1.

⁴ Misstankar om oredlighet i forskning ska enligt 7 § LAO prövas av en särskild nämnd (Nämnden för prövning av oredlighet i forskning), medan universitetet enligt 1 kap. 17 § högskoleförordningen (1993:100) ska pröva andra misstänkta avvikelser från god forskningssed än de som ska prövas särskilt enligt LAO. Se även *Handläggningsordning för hantering av misstankar om avvikelse från god forskningssed* (se Styrdokument – Regelboken).

etc. samt att värna vetenskapens trovärdighet och förtroendet för forskningen och universitetet som institution. Policyn riktar sig främst till alla som bedriver eller deltar i forskning eller forskningsliknande verksamhet vid universitetet, men även till andra medarbetare och studenter. Policyn syftar också till att ge utomstående en bild av universitetets övergripande syn på detta arbete. Riktlinjer, regleringar och styrdokument kopplade till policyn hänvisas till löpande i det följande och redovisas även i avsnitt 4 nedan.

2 God forskningssed

2.1 Grundläggande principer

All forskning vid Stockholms universitet ska utföras i enlighet med god forskningssed.⁵ Bedömningar av vad som utgör god forskningssed utgår från väl etablerade forskningsetiska riktlinjer, med beaktande av relevanta skillnader mellan olika forskningsfält. Centrala dokument i sammanhanget är Vetenskapsrådets skrift *God forskningssed* (2017) och *The European Code of Conduct for Research Integrity* (2017) som publicerats av All European Academies (ALLEA).⁶ De som utför eller deltar i forskning eller forskningsliknande arbete måste känna till de grundläggande principer som presenteras i dessa dokument, samt förstå hur dessa principer tillämpas inom sitt forskningsområde. De grundläggande principer som anges i ALLEA:s kodex är följande:

- **Tillförlitlighet** i fråga om att säkerställa forskningens kvalitet, vilket avspeglas i design, metod, analys och utnyttjande av resurser.⁷
- **Ärlighet** i fråga om att utveckla, genomföra, granska samt rapportera och informera om forskning på ett öppet, rättvist, fullständigt och objektivet sätt.
- **Respekt** för kolleger, forskningspersoner⁸, samhälle, ekosystem, kulturarv och miljö.

⁵ Se 4 § och 5 § LAO och 1 kap. 3 § högskolelagen (1992:1434).

⁶ ALLEA:s kodex finns även översatt till svenska, men med anledning av att vissa skillnader i innebörd kan uppfattas mellan originalet och den svenska översättningen bör den engelska versionen användas i detta sammanhang. Mer utvecklade resonemang om detta finns i *Yttrande avseende förslaget till rekommendation av kodex för forskningens integritet, definitioner av avvikelser från god sed i forskning samt hanteringsordning för misstankar om avvikelser från god sed* (SU FV-1.1.3-3073-19).

⁷ Hänvisningen till utnyttjande av resurser i detta sammanhang bör förstås som att resurser ska utnyttjas på ett ansvarsfullt sätt. I kodexen nämns särskilt vikten av att använda forskningsmedel på ett korrekt och ansvarsfullt sätt (avsnitt 2.3) och det påpekas även att avsteg från god forskningssed innebär ett slöseri med resurser (avsnitt 3).

⁸ Med ”forskningspersoner” avses här människor som medverkar i exempelvis observationsstudier, experiment, intervjuer eller enkäter, eller vars personuppgifter, eller vävnads- eller cellprover behandlas för forskningsändamål. I ALLEA-kodexens svenska översättning används termen ”forskningsdeltagare” men den etablerade termen i svenskt språkbruk är ”forskningsperson”. (I 2 §

- **Ansvarighet** för forskningen från idé till publicering, för ledning och organisation, för utbildning, tillsyn och mentorskap samt för dess vidare konsekvenser.

Dessa principer är vägledande för arbetet och i hanteringen av de praktiska, etiska och intellektuella problem som är förenade med forskning. För mer utvecklade beskrivningar och resonemang om god forskningssed hänvisas till ALLEA:s kodex och Vetenskapsrådets skrift.

I god forskningssed ingår att tillämpliga regler och riktlinjer följs och att de tillstånd som krävs inhämtas, t.ex. för forskning som avser människor eller involverar djurförsök. Om forskningen utförs utanför Sverige måste det säkerställas att såväl svenska som utländska regler och riktlinjer följs i den mån de är tillämpliga. I de fall utländsk reglering eller etiska riktlinjer medger företeelser som inte är tillåtna enligt regler och riktlinjer som gäller i Sverige ska likväl en adekvat skyddsnivå för människor och djur säkerställas, företrädesvis genom att den svenska standarden tillämpas även i utlandet.⁹

För all forskning som innefattar djur¹⁰ gäller 3R-principen (Replace, Reduce, Refine). Detta innebär att djurförsök ska ersättas med djurfria metoder där det är möjligt för att svara på den vetenskapliga frågeställningen (Replace), att så få djur som möjligt ska användas för att svara på den vetenskapliga frågeställningen (Reduce), samt att djurens förhållanden och välfärd kontinuerligt ska förbättras och att försöken ska utformas så att de blir så skonsamma som möjligt (Refine).

2.2 Främjande av god forskningssed

Universitetets arbete med att värna och främja god forskningssed bör bedrivas i nära anslutning till forskarna och forskningsmiljöerna, på ett sätt som stimulerar öppna och välinformerade kollegiala samtal om forskningsetiska frågor. Åtgärder som vidtas inom det forskningsetiska området bör stå i samklang med den tillitsbaserade styrning som karakteriserar universitetets verksamhet, d.v.s. en tydlig, enkel, kollegialt baserad linjeorganisation med starka institutioner. Medarbetare ska erbjudas råd och stöd i frågor om god forskningssed och avvikelser från sådan sed.¹¹

lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor definieras "forskningsperson" som "en levande människa som forskningen avser".)

⁹ Svenska regler om god forskningssed och oredlighet i forskning gäller oaktat var forskningen rent fysiskt utförts, när det handlar om material som ägs av Stockholms universitet.

¹⁰ Här avses forskning som involverar ryggradsdjur och bläckfisk, vilken också omfattas av särskilda krav på etiskt tillstånd. Inga djur bör dock utsättas för onödigt lidande.

¹¹ 1 kap. 16 § högskoleförordningen (1993:100).

Arbetet med att säkerställa regelefterlevnad inom det forskningsetiska området bör främst fokusera på att skapa goda förutsättningar för en effektiv kollegial tillsyn. Detta görs främst genom att erbjuda stöd, utbildning, information och tydliga interna styr- och stöddokument, samt genom att främja goda forskningsmiljöer. Det kan dock finnas fall då mer direkta åtgärder behövs, t.ex. utredning av misstänkt problematiska forskningsmiljöer eller åtgärder för att stoppa oetisk forskning som riskerar att leda till skada.

Hög kvalitet i forskningen förutsätter att den utförs i enlighet med god forskningssed. Arbetet med att värna och främja god forskningssed är således också en del av universitetets kvalitetssäkringsarbete.¹² Universitetet tillhandahåller ett verksamhetsstöd som bidrar till att hitta framkomliga vägar för forskningsverksamheten inom ramen för gällande riktlinjer och regler. I de fall regelverk eller dess tillämpningar i orimligt hög grad eller på ett oproportionerligt sätt försvårar för forskningsverksamheten bör universitetet verka för att åstadkomma förändringar av dessa.

2.3 Avvikelse från god forskningssed

Misstankar om avvikelse från god forskningssed inom universitetets verksamhet ska uppmärksammas och hanteras på ett rättssäkert, transparent och ändamålsenligt sätt. Denna hantering regleras i *Handlägningsordning för hantering av misstankar om avvikelse från god forskningssed* (se Styrdokument – Regelboken). Vid universitetet finns också en särskild ordning för hantering av avvikelser inom djurförsöksverksamheten.¹³

3 Ansvar för god forskningssed

3.1 Övergripande ansvar

Universitetet har ett övergripande ansvar för att den forskning som bedrivs vid universitetet utförs i enlighet med god forskningssed och att vetenskapens trovärdighet och god forskningssed värnas i verksamheten.¹⁴ I detta övergripande ansvar ingår att verka för en hög nivå av medvetenhet och kunskap om god forskningssed, samt en god forsknings- och arbetsmiljö som präglas av öppenhet och respekt. Detta innebär bland annat ansvar för att

¹² Jfr *Utredning avseende Stockholms universitets kvalitetssäkring av forskning* (SU FV-1.1.2-0767-17) samt *Utredning avseende Stockholms universitets åtgärdsbehov inom det forskningsetiska området* (SU FV-1.1.2-2987-18).

¹³ *Avvikelsehantering vid Stockholms universitets försöksdjursverksamheter* (SU FV-1.1.2-1472-20).

¹⁴ 5 § LAO och 1 kap. 3 a § högskolelagen.

- alla som bedriver eller deltar i forskning eller forskningsliknande verksamhet¹⁵ erbjuds tillräcklig och kontinuerlig information och utbildning om god forskningssed och gällande regler, samt övriga resurser som krävs för att de ska kunna ta sitt individuella ansvar (se 3.2 nedan) och det särskilda ansvar som följer med vissa roller (se 3.3 nedan)
- det finns tydliga interna styrdokument inom det forskningsetiska området
- det finns ändamålsenliga strukturer för att främja god forskningssed inklusive regelefterlevnad inom det forskningsetiska området (detta innefattar strukturer för stöd, kontroll och uppföljning).

3.2 Individuellt ansvar

Att universitetet har ett övergripande ansvar för att den forskning som bedrivs vid universitetet utförs i enlighet med god forskningssed innebär inte att individer vid universitetet är befriade från eget ansvar. Varje enskild forskare ansvarar för att följa god forskningssed i sin forskning¹⁶ och alla vid Stockholms universitet har en skyldighet att hålla sig informerade om och följa tillämpliga regler och riktlinjer inom det forskningsetiska området. För att de åtgärder som vidtas inom ramen för det övergripande ansvaret ska få avsedd verkan krävs att var och en tar sitt individuella ansvar genom att bland annat

- kontinuerligt ta till sig/delta i information/utbildning om god forskningssed som erbjuds
- ta del av aktuella regler, riktlinjer och styr- och stöddokument inom det forskningsetiska området
- agera ansvarsfullt och följa gällande tillämpliga regler och riktlinjer inom det forskningsetiska området, inklusive interna styrdokument och beslut
- bidra till en god gemensam forsknings- och arbetsmiljö och till det kollegiala samtalet kring forskningsetiska frågor
- vid behov söka råd och stöd om god forskningssed.¹⁷

3.3 Särskilt ansvar som följer med vissa roller eller uppgifter

Prefekt/motsvarande har ett övergripande ansvar (jfr 3.1 ovan) för att forskning vid institutionen/motsvarande utförs i enlighet med god forskningssed. I detta ingår ett ansvar för att skapa goda forskningsmiljöer, ge alla vid institutionen goda förutsättningar att ta sitt individuella ansvar (bland annat genom att se till att alla erbjuds information, utbildning samt

¹⁵ Detta inkluderar forskande, undervisande, teknisk och administrativ personal, samt doktorander och studenter.

¹⁶ 4 § LAO.

¹⁷ Råd och stöd erbjuds genom bland annat verksamhetsstödet, se avsnitt 3.3 och 3.4 nedan.

råd och stöd i frågor som rör god forskningssed)¹⁸, samt avhjälpa eventuella organisatoriska brister som riskerar att leda till bristande regelefterlevnad. Vid osäkerhet i dessa frågor bör prefekt/motsvarande vända sig till eller hänvisa till etikstödsfunktionen vid Avdelningen för forsknings- och samverkansstöd (se avsnitt 3.4 nedan). Prefekt/motsvarande ansvarar även för att åtgärder vidtas för att förebygga att forskning som enligt etikprövningslagen¹⁹ kräver ett godkännande från Etikprövningsmyndigheten utförs utan ett godkännande eller i strid med ett villkor som har meddelats i samband med ett sådant godkännande. Prefekter/motsvarande företräder universitetet gentemot Etikprövningsmyndigheten och Överklagandenämnden för etikprövning.²⁰

Dekanerna har ett övergripande ansvar för att forskning vid fakulteten utförs i enlighet med god forskningssed, och de ansvarar därmed även för att prefekterna/motsvarande har tillräckliga befogenheter, kompetens och resurser för att fullgöra sitt övergripande ansvar. Rektor ansvarar i sin tur för att dekanerna har tillräckliga befogenheter, kompetens och resurser för att fullgöra sitt övergripande ansvar.

Lärare/forskare som handleder doktorander/studenter vars arbeten innefattar forskning eller forskningsliknande moment har ett särskilt ansvar för att doktoranderna/studenterna får information om reglering, riktlinjer och styr- och stöddokument samt att de deltar i utbildning om god forskningssed. I handledarens roll ligger också att bidra till att skapa goda miljöer samt ge doktoranderna/studenterna vägledning i frågor om god forskningssed. Vid osäkerhet i sådana frågor bör handledaren vända sig till etikstödsfunktionen vid Avdelningen för forsknings- och samverkansstöd (se avsnitt 3.4 nedan). Doktoranderna/studenterna har i sin tur ett individuellt ansvar för att tillägna sig sådan information och utbildning, samt att följa handledarens anvisningar, så länge detta inte innebär att avvika från god forskningssed. Vid behov kan även doktorander vända sig direkt till etikstödsfunktionen (se avsnitt 3.4 nedan).

Universitetets tillståndshavare för djurförsök ansvarar bland annat för att det finns tillräckligt med personal och resurser för försöksdjursverksamheten så att den kan utföras enligt gällande bestämmelser. Den forskare som ansvarar för genomförandet av ett djurförsök ansvarar också för att det finns ett etiskt godkännande, att försöket utförs i enlighet med detta, samt att allt onödigt lidande förhindras. All personal som utför eller utformar djurförsök, eller sköter eller avlivar försöksdjur, har dock också ett individuellt ansvar för djurens välbefinnande och ska

¹⁸ Se *Delegation av uppgifter om etikprövning av forskning som avser människor* (SU FV-5.5.1-2126-20), samt motsvarande delegationsbeslut vid respektive fakultet.

¹⁹ Lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor.

²⁰ Se *Delegation av uppgifter om etikprövning av forskning som avser människor* (SU FV-5.5.1-2126-20), samt motsvarande delegationsbeslut vid respektive fakultet.

ha den utbildning som krävs enligt Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om försöksdjur (SJVFS 2019:9, L150, 6 kap.).

3.4 Verksamhetsstöd avseende god forskningssed

För verksamhetsstöd i frågor om god forskningssed (med undantag för djurskydd, se nedan) ansvarar etikstödsfunktionen vid Avdelningen för forsknings- och samverkansstöd²¹ samt i viss utsträckning Rådet för god forskningssed.²² Vid behov samverkar etikstödsfunktionen med andra avdelningar inom förvaltningen för att därigenom säkerställa att ett kvalificerat stöd erbjuds i frågor som kräver specialistkompetens avseende exempelvis rättsliga frågor, arkivering och datahantering. För särskilt skydd och stöd i samband med hantering av misstanke om avvikelser från god forskningssed ansvarar berörd fakultet.²³

För verksamhetsstöd i frågor om djurskydd ansvarar universitetets djurskyddsorgan, vilket består av föreståndare, veterinär, forskare samt personal som sköter djuren. Djurskyddsorganet utför de uppgifter som anges i Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om försöksdjur (SJVFS 2019:9, L150) och arbetar i enlighet med handlingsplanen för universitetets djurskyddsorgan (SU FV-1.1.2-1462-20). Djurskyddsorganet ansvarar för att ge råd som förbättrar djurvälståndet, och det allmänna informationsansvaret angående djurförsök till forskare på Stockholms universitet ligger på tillståndshavarkansliet.

4 Rättslig kontext: riktlinjer, regleringar och styrdokument

De mest centrala generella riktlinjerna i fråga om forskningsetik i Europa respektive Sverige är följande (jfr avsnitt 2.1 ovan):

- *The European Code of Conduct for Research Integrity*, All European Academies (ALLEA), 2017

²¹ Som framgår av avsnitt 3.3 ovan har prefekter ett utpekat ansvar att se till att alla vid institutionen ges förutsättningar att ta sitt individuella ansvar, bland annat genom att se till att de får information, utbildning samt råd och stöd i frågor som rör god forskningssed och handledare har ett särskilt ansvar gentemot studenter, bland annat avseende vägledning i frågor om god forskningssed. Såväl prefekter som handledare kan i sin tur vända sig till etikstödsfunktionen för råd och stöd när det gäller detta.

²² För information om Rådet för god forskningssed, se *Arbetsordning för Rådet för god forskningssed* (se Styrdokument – Regelboken).

²³ Se även *Handläggningsordning för hantering av misstanke om avvikelser från god forskningssed* (se Styrdokument – Regelboken).

- *God forskningssed*, Vetenskapsrådet, 2017.

Bland annat följande (svenska) lagar och förordningar är av betydelse i detta sammanhang:

- högskolelagen (1992:1434), som innehåller bestämmelser om att vetenskapens trovärdighet och god forskningssed ska värnas i högskolornas verksamhet (1 kap. 3 a §) samt att verksamheten ska avpassas så att en hög kvalitet nås i utbildningen och forskningen (1 kap. 4 §)
- lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning (LAO), som innehåller bestämmelser om att forskaren ansvarar för att följa god forskningssed i sin forskning (4 §) och att forskningshuvudmannen har det övergripande ansvaret för att forskningen utförs i enlighet med god forskningssed (5 §)
- högskoleförordningen (1993:100), som innehåller bestämmelser om att en högskola ska se till att medarbetare kan få råd och stöd i frågor om god forskningssed och avvikelser från sådan sed (1 kap. 16 §), att en högskola ska pröva andra misstänkta avvikelser från god forskningssed än de som ska prövas särskilt enligt LAO samt att en högskola ska fastställa riktlinjer för sin prövning av misstänkta avvikelser från god forskningssed (1 kap. 17 §)
- lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor, där det föreskrivs att viss forskning får utföras bara om den har godkänts vid en etikprövning (av Etikprövningsmyndigheten), att ett godkännande får förenas med villkor samt att en forskningshuvudman ska vidta åtgärder för att förebygga att forskning i den egna verksamheten utförs i strid med denna föreskrift eller i strid med ett villkor som meddelats (6 §)
- djurskyddslagen (2018:1192) som innehåller bestämmelser om att
 - det krävs tillstånd för att få använda, föda upp, förvara eller tillhandahålla försöksdjur (7 kap. 2 §)
 - den som ska använda djur i ett djurförsök måste ha ett godkännande från etisk synpunkt av en regional djurförsöksetisk nämnd, innan användningen påbörjas (7 kap. 9 §)
 - det vid tillståndspliktig verksamhet ska finnas dels en eller flera föreståndare med ansvar för verksamheten, en veterinär (eller annan kvalificerad expert) som ger råd och anvisningar om hur verksamheten ska bedrivas och som bistår när djuren behandlas och dels en personalstyrka som är tillräckligt stor och som har den utbildning och kompetens som behövs för verksamheten, samt ett djurskyddsorgan som ger råd till personalen i frågor om djurskydd och övervaka verksamheten från djurskyddssynpunkt. (7 kap. 7 §).

Vid universitetet finns (utöver denna policy) bland annat följande interna styrdokument och delegationsbeslut som rör god forskningssed:

- *Arbetsordning för Rådet för god forskningssed* (se Styrdokument – Regelboken)

- *Handläggningsordning för hantering av misstanke om avvikelse från god forskningssed* (se Styrdokument – Regelboken)
- *Delegation av uppgifter om etikprövning av forskning som avser människor* (SU FV-5.5.1-2126-20), samt motsvarande delegationsbeslut vid respektive fakultet
- *Handlingsplan – Stockholms universitets djurskyddsorgan* (SU FV-1.1.2-1462-20)
- *Avvikelsehantering vid Stockholms universitets försöksdjursverksamheter* (SU FV-1.1.2-1472-20)
- *Forskningsdatapolicy* (se Styrdokument – Regelboken)
- *Regler om bevarande och gallring av handlingar inom forskningsverksamhet vid Stockholms universitet* (se Styrdokument – Regelboken).

Utöver det som tagits upp i detta avsnitt finns forskningsetiskt relevanta riktlinjer, regleringar och styrdokument som berör olika delar av universitetets verksamhet i olika utsträckning (bland annat beroende på område och inriktning), exempelvis i fråga om arkivering, forskningsdata, personuppgiftsbehandling, klinisk läkemedelsprövning, biobanker, offentlighet och sekretess. Dessa behandlas dock inte närmare i denna policy.